

Inhoudsopgave

Bontkraagje en de Flashmobdame	9
--------------------------------	---

Deel I Daders na 1967

1. De protestgeneratie van 1967	27
Studentenprotest	28
La Connexion Française	34
De Zesdaagse Oorlog als wending	38
Katholieke kabouters	50
Joden en Palestijnen als slachtoffers van de zionisten	55
2. Marokko–Israël–Nederland	59
Antizionisme als binnenlands probleem	60
Groeiend joods onbehagen	62
Drie visies, twee vertrekverhalen	69
De wending van 1967	75
De migratie van protest	80
3. Leuzen en straatprotest	87
Zionisme, zwaan-kleef-aan	88
Zionisme = imperialisme = racisme	93
Israël daderstaat, joden dadervolk	100
Antizionisme/Antisemitisme	113
4. Slachtoffers en daders van de Holocaust	117
De Holocaust als zinspeling	118
De Holocaust zit in de weg	122
Vergelijken en gelijkstellen	127
Holocaust en Palestina in de herdenkingscultuur	134
5. Islam, postkoloniaal	149
Bedwelmd door het Westen	150
Islam in Nederland	159
Al-Quds	163
De Rushdie-affaire	166

Deel II Slachtoffers na 2000

6. De protestgeneratie van 2000	177
Demonstraties	179
Generatieconflict of cultuurclash?	186
Spreekverboden	191
De dood en de jongen	201
7. Marokkaans-Nederlandse maskerades	215
Een anti-Jodenmanifest dat wel/niet bestaat	216
‘Ho ho ho ho, let eens op je taal’ op het internet	222
Rel om een rap	232
Parodie en Pastiche	243
8. Stereotype confrontaties in de stad	247
Verwensingen	248
Eieren gooien	257
De straat als strijdtoneel	262
9. Plan Mohammed B.	271
Zoon en broer van Amsterdam-West	272
Geen demonstratie, geen petitie	279
Brief aan de Roemi	281
Hey jij slapende, word wakker!!!	284
Kelkal/Bouyeri/Merah/Nemmouche	291
10. Toenadering en rivaliteit	295
Dodenherdenking	296
Israël-joden-Holocaust in de klas	309
Joods Marokkaans Netwerk Amsterdam (JMNA)	321
Tot besluit	329
Dankwoord	341
Noten	345
Archieven, documentatie en literatuur	409
Over de auteur	427
Index	429

Bontkraagje en de Flashmobdame

Antisemitisme is eeuwenoud, maar af en toe gebeurt er iets nieuws. Dat leek het geval aan het begin van de 21e eeuw, toen binnen korte tijd demonstranten anti-joodse leuzen riepen, jongeren raps met doodsverwensingen verspreidden, leerlingen op school met deze raps werden gepest, en de moordenaar van Theo van Gogh in een open brief de politiek tot een joods complot bestempelde. Protest en provocatie liepen parallel. In het spreken over joden keerden oude stereotypen terug, maar er dienden zich ook nieuwe beelden aan. De Jodenvervolging en Israël waren een terugkerend motief. Een en ander was in deze jaren praktisch samengevat in de slagzin: ' Hamas, Hamas, alle joden aan het gas'. Dit boek brengt deze episode uit de recente geschiedenis in kaart om zo een oriëntatie te bieden in een vraagstuk dat in korte tijd – en wellicht ook voor korte tijd – voor veel beroering heeft gezorgd.

De vraag wat gezegd mag worden lag in de afgelopen jaren op ieders lippen. Waar eindigt de vrijheid van meningsuiting en waar begint belediging, bedreiging of haatspraak? Ooit was 'vrijheid van meningsuiting' een betrekkelijk academisch, filosofisch en juridisch begrip. Vandaag de dag is het publiek bezit, met alle debat en kabaal die daarbij horen. *Haatspraak* is mijn bijdrage. Als historicus probeer ik gebeurtenissen in de tijd te plaatsen en als antropoloog zoom ik in op de samenhang tussen schijnbaar uiteenlopende maatschappelijke sferen in het Nederland van de 21e eeuw. In mijn relaas over het spreken over joden, Israël en de Holocaust komen we mensen tegen die het spreken werd ontzegd, anderen die meenden dat ze niet alles konden of mochten zeggen, en nog weer anderen die alles leken eruit te gooien wat in hen opkwam. Juist bij antisemitisme speelt deze kwestie keer op keer en op een uiterst dubbelzinnige wijze: 'Het moet maar eens worden gezegd'; 'Oh, oh, het is weer antisemitisme'; 'Some schmuck to make you shut the fuck up... Don't utter a word or a single sound'. Tegen de achtergrond van

de strijd over spreken en zwijgen is dit boek een kroniek van antisemitisme in hedendaags Nederland.

Als vignet voor dit boek dient een incident waarin protest en haatspraak in een compleet 21e-eeuwse stijl samenkomen. De hiernavolgende hoofdstukken kunnen worden gelezen als de stappen van een redenering die de strekking van dit incident verduidelijkt. Omgekeerd kan de lezer naar dit incident terugrijpen om zich nog eens te bezinnen op de samenhang tussen de verschillende onderwerpen.

Hoofdpersonen in het incident waren enkele jongeren die op 28 januari 2010 in het Utrechtse winkelcentrum Hoog Catharijne rondhingen, en de deelnemers van een *flashmob* voor de boycotactie 'Koop geen Israëliische Apartheid'. In de voorbereiding van de flashmob had het Nederlands Palestina Komitee de pers ingelicht en uitgenodigd. De internetnieuwszender GeenStijl met zijn confronterende no nonsense-aanpak had gehoor gegeven aan de uitnodiging. De journalist van dienst was zo vriendelijk geweest om vooraf de bedrijfsleider van de Albert Heijn in Hoog Catharijne in te lichten. Vervolgens zette hij zich aan zijn taak om de actie vast te leggen van 'babyboomers met ringbaardjes, hamstermeisjes en Grettavrouwtjes met Palestijnsjaals'. Al met al speelde de verrassing zich niet in de supermarkt af, maar daarbuiten. Terwijl de demonstranten druk bezig waren actie te voeren, ondervroeg de journalist enkele jonge omstanders over de boycot. In het bijzonder één jongeman – die door zijn typische jas met kraag bekend kwam te staan als 'Bontkraagje' – nam de gelegenheid waar om zijn visie op het wereldgebeuren uiteen te zetten. Op 23 februari 2010 werd deze jongeman aangehouden en vervolgd. Bijna een jaar later achtte de rechtbank het 'in het openbaar mondeling opzettelijk beledigend uitlaten' over joden en 'aanzetten tot haat of discriminatie' bewezen verklaard.¹ Hoe was het gesprek verlopen?

GeenStijl: 'Wat vind je van die anti-Israëliische actie?'

Bontkraagje: 'Wij zijn tegen Israël.'

GS: 'Waarom?'

B: 'Omdat gewoon de joden moeten uitgeroeid worden [...] vinden wij.'

GS: 'Waarom?'

B: 'Waarom? Omdat ze onze moslimbroeders gewoon ruïneren. Ze maken ons land kapot. En dat, dat [...] ja.'

GS: 'Ons land?'

B: 'Ons land. Palestina zijn moslims, dus dat vinden wij ook ons land. Elke moslim is ons land.'

GS: 'Je bent toch geen Palestijn?'

B: 'Nee, maar is wel mijn land. Omdat daar gewoon moslimbroeders van mij daar wonen.'

GS: 'Dus wat deze mensen doen, vind je een goede actie?'

B: 'Vind ik een hele goede actie. Dat ze tegen Israël strijden. Dat ze die theepots, die tempots op hun hoofd hebben. Ik houd daar niet van.'

GS: 'Wat voor een stempels?'

B: 'Die tempel, je weet wel die hoedjes. Daar houd ik niet van. Dan wil ik gelijk djoeken. Ik wil ze gelijk prikken, weet je.'

Bontkraagje sloeg aan op de keppel. Dat gebeurde vaker in dit decennium. Het vervolg van het gesprek bevatte nog meer bedreigende opmerkingen over joden, met wie Bontkraagje nadrukkelijk alle joden wereldwijd bedoelde. Ook de politicus Geert Wilders – 'Mag nu dood gaan' – kwam in het gesprek voorbij.

Het Palestina Komitee nam in de pers afstand van deze uitlatingen en stelde dat GeenStijl.nl 'zijn best' had gedaan om 'de actie als antisemitisch neer te zetten. Ze "interviewden" ergens niet bij ons horende jongeren, aan wie zij een paar stevige antisemitische uitlatingen ontlokten. In het filmpje op de GeenStijl-site wordt gesuggereerd dat deze jongeren bij onze actie hoorden.' Maar uit het filmpje werd juist duidelijk dat de jongeman een omstander was die naar zijn mening werd gevraagd over een actie die door anderen werd gevoerd. Niemand zou het eigenlijk geloofwaardig hebben gevonden als deze jonge passant had deelgenomen aan een keurige flyeractie onder de hippe naam flashmob. Het film-

pje liet zien dat Bontkraagje nauwelijks aanmoediging nodig had om tot zijn stevige uitspraken te komen.

Het Komitee typeerde de uitspraken van Bontkraagje als antisemitisch. De vrees om met antisemitisme te worden geassocieerd zat vermoedelijk diep. Onvermeld in de reactie van het Komitee was dat de journalist ook een van de echte demonstranten had gesproken. Toen in dat gesprek de vraag viel of de actie geen anti-Israëlische sentimenten zou uitlokken, deed de actievoerder iets wat in deze anti-Israël/pro-Palestina scene enigszins als een zonde geldt – en waar Bontkraagje zich ook in had verslikt – en dat was overschakelen van ‘Israëliërs’ op ‘joden’. De demonstrante bewees lippendienst aan de Holocaust en kwam met het verwijt dat joden het leed dat hen is aangedaan inzetten als wisselgeld voor hun wandaden van vandaag de dag:

GeenStijl: ‘Lokt dit geen anti-Israëlische sentimenten uit?’

Flashmobdame: ‘Maakt me niet uit. Ik bedoel. Dat is chantage, hè. Een chantagemiddel. Oh, anti-Israëlische sentimenten.

Grow up. Het is 65 jaar geleden. En het is vreselijk wat er is gebeurd, maar daarmee rechtvaardigt Israël niet om het Palestijnse volk op deze manier te behandelen.’

Bontkraagje sprak bepaald ondiplomatiek over zijn wens om de joden uit te roeien. De dame van de flashmob verwees op haar eigen manier naar de Jodenvervolging. Naast Bontkraagjes verbaal genocidale wens werd hier de genocide van ‘65 jaar geleden’ ingebracht alsof de interviewer daar zelf mee was gekomen. Ook in de vele reacties op het internet vielen de verwijzingen naar de Jodenvervolging op. Toen Bontkraagje korte tijd onvindbaar was voor de politie, suggereerde columnist Pritt Stift van GeenStijl.nl dat hij zich wellicht achter een boekenkast had verstopt. Zelf werd de journalist die de flashmob had verklikt voor NSB’er uitgemaakt. Er was nog meer:

‘De jode doen niets anders dan wat Hitler met hun heeft gedaan.’

'Hey zionazi je lult teveel.'

'Wat hebben zij dan te zoeken in het middenoosten. Zij horen meer thuis in Duitsland de super ras hun ideeën komen overeen, dus waarom gaan ze gewoon niet terug!'

'Jouw fuhrer Wilders SS mag ons uitzetten daar wachten wij op.'

' Hamas hamas alle kanker joden aan de gas + wilders:)'

Naar aanleiding van de bijdrage: 'joden zijn het meest gehate volk in de wereld. Dat komt mede, omdat joden het altijd goed hebben gehad' – zie daar het stereotype van de 'rijke jood' dat eeuwenlange armoede en proletarisering negeert –, meende een commentator dat moest worden bedacht dat de Duitsers geprobeerd hebben de joden uit te roeien in de Tweede Wereldoorlog: 'Dus zo goed hadden zij het ook niet?' Het probleem is 'dat zij zelf zijn verander[d] in zionazi's [...] De Duitsers proberen hen uit te roeien en wij krijgen ze op ons dak en die zelfde kutfiguren beschuldigen ons van fascisme en terrorisme, echt de leukste grap wat de zionazi's konden bedenken.'

Dit alles is niet louter snel getypt getier op het internet. In een deel van de reacties valt een specifieke redenering over de samenhang tussen Israël, joden en de Holocaust te herkennen. Israël en de joden staan voor het rijke en machtige Westen; daar komen ze vandaan en daar horen ze thuis. Als migranten/moslims/Arabieren/Marokkanen liggen 'wij' in het Midden-Oosten en Europa onder vuur van diezelfde joden en hun handlanger Geert Wilders. ('FORZA WILDERS pak je koffers maar want jij gaat de GASKAMER in'). 'Ik houd op met schelden', zo schreef een internetcorrespondent, 'als jullie Wilders wordt veroordeeld.' Niet iedereen echter leek daarop te vertrouwen. Voormalig parlementariër Mohammed Rabbat vertelt naar aanleiding van de strafzaak tegen Geert Wilders voor het beledigen van moslims en het aanzetten tot haat en tot discriminatie in 2010-2011: 'Ik was in Leiden en toen zei iemand: "Waarom doet u dat eigenlijk? Geloof u daarin?" Ik zei: "Ja." [...] Toen zei hij: "Het is maar mijn bescheiden mening, maar denk je dat je gelijk zult krijgen?'

Zij zijn allemaal joden, de rechtbank is joods, de advocaat is joods. Het zal je nooit lukken.”² Het wantrouwen, het geloof in een alom aanwezige joodse macht, de spelfouten, de strijd om identiteiten – ‘Jóúw Wilders’ en ‘Wij’ die de joden op ons dak krijgen – keren een voor een terug in dit boek. Hetzelfde geldt voor het genocidale vocabulaire van gaskamers en ‘zionazi’s’, dat internetcorrespondenten vertrouwd in de oren zal hebben geklonken. Want beschaafd of onbeschaafd, antisemitisch of niet, in het spreken over joden zijn de Holocaust en Israël nooit ver weg.

Welke straf kreeg Omar E. alias Bontkraagje opgelegd? De rechter verklaarde de aanklacht van doodsb bedreiging ongegrond. Bontkraagje kreeg onder meer veertig uur onvoorwaardelijke werkstraf opgelegd. ‘De rechtbank bepaalt dat zestien uur van deze werkstraf ten uitvoer worden gelegd in het Anne Frank Huis te Amsterdam.’

Het probleem

Al snel na de eerste antisemitische incidenten in de herfst van 2000 bleek dat Nederland te maken had met een probleem dat de privésfeer en het individuele belang van slachtoffers oversteeg. Dat viel op te maken uit de omvang en de regelmaat van de incidenten op straat, op school en op het internet. De voorvallen deden zich voor in verschillende, onderling verknoopte maatschappelijke domeinen. Een antisemitische leus kon tegelijk opduiken in de klas, bij een dodenherdenking of ergens in een Amsterdamse buitenwijk. Het probleem van het in het openbaar uiten van anti-joodse gevoelens speelde ook in de buurlanden. De taal waarin over joden werd gesproken, had alles van doen met wereldwijde ontwikkelingen. Zowel in Nederland als in het buitenland registreerden monitors een toename in anti-joodse incidenten na 2000, en vooral na 2003.³ Protagonisten zoals Bontkraagje ontleenden hun ideeën wellicht aan het verre buitenland – bijvoorbeeld waar het ging om de suggestie dat de Holocaust wordt misbruikt om Israëlisch geweld te rechtvaardigen, om de contouren van een joods

wereldcomplot te schetsen of om te benadrukken dat we hier met een anti-imperialistische strijd hebben te maken – maar hun zorgen konden een uitgesproken plaatselijk karakter hebben. Het kon bijvoorbeeld gaan om onvrede over het leven in de grotestadswijk of ergernis over het neonationalisme en de identiteitenpolitiek in het Nederland van rond de eeuwwisseling. Het ging bovendien landelijk vooral om grootstedelijke incidenten. Buiten de grote steden krassen de leerlingen hartjes in plaats van hakenkruizen op de wc-deuren, zoals een leraar van een middelbare school puntig opmerkte.⁴

Niettemin was de onrust groot, zeker als weer een incident het nieuws haalde zoals het 'voetballen' met kransen bij een dodenherdenking, het uitbrengen van de 'Hitlergroet' tegenover een joodse passant of het doodwensen van joden bij een voorlezing van het *Dagboek van Anne Frank*. Waren het incidenten of was het jeugdig gebral? Was het een vertolking van solidariteit met de Palestijnse strijd? Was de dreiging zodanig dat het islamitisch kalifaat nabij kwam? Het debat leek soms meer op een robbertje bagatelliseren versus alarmeren. In het jaar van Bontkraagje verscheen *Het verval. Joden in een stuurloos Nederland* van Manfred Gerstenfeld. Volgens deze publicist met Nederlandse roots was Nederland nog slechts in theorie een rechtstaat. Migranten hadden het antisemitisme naar Nederland gebracht en er een nieuwe, felle dimensie aan gegeven. Joden, aldus de politicus Frits Bolkestein in Gerstenfelds boek, konden hun heil maar beter buiten Nederland zoeken. Zijn devies was: niet weggijken. 'Het verleden heeft geleerd dat Nederlanders vaak weggijken.'⁵

Juist deze combinatie van een West-Europese manifestatie van antisemitisme met een heel directe lokale impact maakt de incidenten na 2000 tot zo'n intrigerend fenomeen. Nu waren er nog wel meer redenen om de voorvallen serieus te benaderen. De haatspraak vormde een directe bedreiging voor mensen die op straat het doelwit waren van beledigende en bedreigende bejegeningen. Sommigen voelden zich gedwongen om hun uiterlijk en gedrag aan te passen. Bovendien ontstond het idee dat uitingen

van antisemitisme onderdeel uitmaakten van een veel breder maatschappelijk probleem, namelijk 'het multicultureel drama', zoals Paul Scheffer dat eerder in een opiniestuk over dertig jaar multiculturele (des)integratie had genoemd. Het drama was gelegen in de taal- en onderwijsachterstand, de hoge werkloosheid onder migranten van de tweede generatie en de haperende binding met de natie. Dramatisch was volgens Scheffer dat de politiek dit complex van problemen jarenlang op zijn beloop had gelaten. Dramatisch was ook dat 'wij' ondertussen bezig waren met het voeren van de 'vorige oorlog': 'Momenteel woedt een debat over "excuses" aan de joodse bevolking en onderzoekt een waar leger van wetenschappers de opvang van degenen die na 1945 uit de kampen terugkwamen.'⁶ Scheffers wrevel over de aandacht voor Holocaust en antisemitisme is een bekend motief. Nochtans is zijn relativiserende opmerking over het belang van het naoorlogse antisemitisme achteraf bekeken opvallend. Een paar maanden na publicatie van zijn stuk barstte immers de ophef los over wat al snel werd aangeduid met de controversiële term 'nieuw antisemitisme'. Scheffer wees nota bene zelf op sporen van anti-joodse gezindheid: verzet tegen de joodse burgemeester van Amsterdam en weerzin tegen het Holocaustonderwijs onder bepaalde groepen jongeren.⁷

Het begrip 'antisemitisme' is een product van het 19e-eeuwse Europa. Daarvoor circuleerden al de woorden 'semietendom' en 'semitisme' om joden en het joodse neerbuigend en vijandig te bejegenen. De stap naar antisemitisme was snel gemaakt en functioneerde – hoe vreemd dat tegenwoordig ook klinkt – als een eufemisme om niet in het openbaar anti-joods te hoeven zeggen. Anti-judaïsme, anti-joodse uitsluiting en vervolging bestonden al lang voor de term antisemitisme was uitgevonden. Modern aan het antisemitisme van de 19e eeuw was de ervaring in West-Europa, en ook modern waren de racistische onderbouwing van oude ideeën en de verwerking van antisemitisme in politieke programma's. Oud waren de alledaagse en versleten uitdrukkingen van anti-joodse stereotypering, en stokoud was het door geloof onderbouwde anti-judaïsme. Alle drie waren

Europese exportproducten, maar dat hield niet in dat men elders op de wereld niet ook bepaalde ideeën over joden koesterde. In 20e-eeuws nazi-Duitsland ontstond iets nieuws: een geracialiseerd en politiek verlossingsantisemitisme, een apocalyptisch visioen met joden als spil in een wereldwijd conflict, waarvoor hun gewelddadige verwijdering en uiteindelijk vernietiging een louterende uitkomst zou opleveren.⁸ Na de oorlog leek het antisemitisme naar de marge van de West-Europese politiek te verdwijnen en traden oude en nieuwe vormen van stereotypering op de voorgrond. Israël en Holocaust werden een prominent gespreksonderwerp en konden als kapstok dienen voor een voortdurende anti-joodse haatspraak.

Haatspraak is geen allesomvattende geschiedenis van het naoorlogs antisemitisme. Er zijn andere verhaallijnen mogelijk en er kunnen andere voorvallen worden benoemd. Ik concentreer me hier op de geschiedenis van de meest recente golf aan antisemitische voorvallen, waar het incident met Bontkraagje en de flashmob exemplarisch voor is. In de loop van het verhaal zal ik ingaan op het recalcitrante straatgedrag en de vereenzelviging met een islamitische wereldgemeenschap, die in het Bontkraagje-incident doorklinken. Fascinerend zijn ook het in de flashmob opduiken van de analogie met de Apartheid, het Holocaustslachtofferschap als chantagemiddel, het zionistische daderschap – zie de zionazi – en het wantrouwen van Rabbae's oudere toehoorder. In alle gevallen hebben we te maken met manieren van spreken die een lange voorgeschiedenis kennen. Het is hoe dan ook zinvol om het net wijder uit te werpen dan aandacht voor het recente antisemitisme of het multicultureel drama toelaten. Wat in discussies over 21e-eeuws antisemitisme steeds terugkeert, zijn de manieren van spreken over de Holocaust – vergelijken, bagatelliseren, toejuichen –, het spreken over Israël in termen van antiracisme en antizionisme, en de input van islamitisch antisemitisme. Het naoorlogse antisemitisme van neonazi's en rechtsradicalen komt alleen zijdelings aan bod. Niettemin zijn bepaalde motieven, stereotypen en bronnen soms identiek.